

IZJAVA PODPORE PREDLOGU ZAKONA O OMEJEVANJU UPORABE TOBAKA IN POVEZANIH IZDELKOV

Nacionalni inštitut za javno zdravje, Klinika Golnik in Onkološki inštitut Ljubljana podpiramo uvedbo celovitega programa ukrepov nadzora nad tobakom. Med najpomembnejšimi ukrepi v predlogu novega zakona so enotna embalaža, popolna prepoved oglaševanja, promocije in razstavljanja tobačnih izdelkov, dovoljenja za prodajo tobačnih izdelkov, velika slikovno-besedilna zdravstvena opozorila, prepoved značilnih arom, strožje kaznovanje kršitev in izenačitev elektronskih cigaret s tobačnimi izdelki pri oglaševanju, uporabi v prostorih, kjer je prepovedano kajenje in pri prepovedi prodaje mladoletnim. Še posebej želimo poudariti pomembnost uvedbe enotne embalaže in izenačitve elektronskih cigaret s tobačnimi izdelki.

Raba tobaka je v svetu in Sloveniji pomemben javnozdravstveni problem

Zaradi bolezni, ki jih povzroča kajenje, umre dve tretjini kadičev, ki v povprečju izgubijo od 10 do 15 let življenja, mnoga leta pred smrtjo pa preživijo z zelo slabo kakovostjo življenja. Kajenje tobaka škoduje tako rekoč vsakemu organu v telesu in škodljivo vpliva na zdravje skozi celotno življenje - povzroča številne vrste raka, bolezni dihal, bolezni srca in ožilja ter številne druge bolezni, med drugim sladkorno bolezen, revmatoidni artritis, bolezni oči, katerih posledica je lahko slepota, motnje erekcije, splošno poslabšano zdravstveno stanje idr. Kajenje nosečnic je vzročno povezano z nizko porodno težo otroka, prezgodnjim porodom, zmanjšanjem pljučnih funkcij pri otroku, razcepljeno ustnico in/ali nebom ter nenadno smrtjo dojenčka.

V Sloveniji je tobak med vodilnimi preprečljivimi vzroki smrti in dejavniki tveganja za izgubljena zdrava leta življenja ter vzrok številnih prezgodnjih smrti. Zaradi bolezni, ki jih povzroča kajenje, vsak dan umre 10 prebivalcev. Letno zaradi kajenja umre več prebivalcev Slovenije kot zaradi vseh nezgod (vključno s prometnimi), samomorov, alkohola, prepovedanih drog in AIDS-a skupaj; v 10 letih pa toliko kot je prebivalcev mesta Kranj ali Celje. Umirajo ljudje v aktivnih dobi - med 30–44 letom starosti vsako sedmo smrt pripisujemo kajenju, med 45–59 letom starosti vsako tretjo.

Med odraslimi prebivalci Slovenije kadi približno vsak četrti. Po odstotku kadičev se uvrščamo nad povprečje držav članic Evropske unije. Kajenje je razširjeno tudi med mladostniki. Med 15-letniki je 40 % takih, ki so že kdaj kadili, vsaj enkrat na teden ali pogosteje jih kadi približno 13 %, od teh večina kadi že vsak dan.

S kajenjem začnejo večinoma otroci in najstniki

V Sloveniji je približno dve tretjini tistih, ki so kadarkoli kadili, prvič kadilo že pred polnoletnostjo, 95% pri 21. letih ali manj in 99 % pri 25. letih ali manj. Torej po 25. letu praktično nihče več ne začne kaditi. Tega se zelo dobro zaveda tobačna industrija, ki namenja zelo veliko denarja za razvoj in izvedbo marketinških pristopov za pridobivanje novih kadilcev med mladimi, saj so mladi ključni za zagotavljanje prodaje in dobička tobačne industrije v prihodnosti.

Celoviti programi ukrepov nadzora nad tobakom pomembno znižujejo razširjenost kajenja tobaka, kar potrjujejo številne raziskave, primeri drugih držav in simulacijski modeli

Tudi pri nas beležimo učinke v preteklosti sprejetih ukrepov. Prvi Zakon o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov je bil v Sloveniji sprejet leta 1996, v tistem času je bil eden naprednejših v evropskem prostoru in je privedel do pomembnega znižanja deleža kadilcev. V zadnjem desetletju smo uvedli prepoved kajenja v vseh zaprtih javnih in delovnih prostorih ter zviševali obdavčitev in s tem cene tobačnih izdelkov. Oba ukrepa sta imela pomembne učinke - pomembno zmanjšanje izpostavljenosti tobačnemu dimu, znižanje potrošnje tobačnih izdelkov, pomembno zmanjšanje števila pokajenih cigaret na dan med odraslimi rednimi kadilci, med mladostniki pa pomembno zmanjšanje razširjenosti kajenja.

Predlog novega zakona prinaša celovit program učinkovitih in sodobnih ukrepov, s katerim lahko v Sloveniji pomembno zmanjšamo delež kadilcev in s tem tudi obseg posledic kajenja. Med državami s sodobnimi celovitimi programi ukrepov nadzora nad tobakom, ki uspešno znižujejo odstotke kadilcev med odraslimi in mladostniki, so Irska, Združeno kraljestvo, Islandija in Norveška. Na Irskem so tako od leta 2003 do 2015 znižali odstotek kadilcev med odraslimi prebivalci z 28 % na 19 %, v Veliki Britaniji od leta 2000 do 2014 s 27 % na 19 %, v Islandiji od leta 2000 do 2015 s 27 % na 15 % in Norveški z 42 % na 22 %, medtem ko v Sloveniji v primerljivem časovnem obdobju med prebivalci še vedno beležimo približno četrtno kadilcev. Odstotki tedenskih kadilcev med 16-letniki so v omenjenih štirih državah med 3 % in 8 %, v Sloveniji pa kljub ugodnim spremembam v preteklih letih 13 %. Po izračunih Svetovne zdravstvene organizacije lahko Slovenija s celovitim programom ukrepov in znatnim zvišanjem cen tobačnih izdelkov v 5 letih zniža delež kadilcev za več kot četrtno, v 15 letih pa za skoraj tretjino. S sprejemom predloga zakona, torej uvedbo celovitega programa ukrepov nadzora nad tobakom, bi lahko do leta 2025 dosegli cilje iz Resolucije nacionalnega plana zdravstvenega varstva 2016–2025 "Skupaj za družbo zdravja", to je znižanje potrošnje tobačnih izdelkov za 30 % in znižanje odstotka rednih kadilcev na 15 %.

Enotna embalaža prispeva k zmanjšanju razširjenosti kajenja med otroci, najstniki in mladimi

Embalaža tobačnih izdelkov je pomemben del marketinga tobačnih izdelkov - tobačne izdelke naredi bolj privlačne, oglašuje in spodbuja potrošnjo tobačnih izdelkov, usmerja pozornost od zdravstvenih opozoril in zavaja k razmišljanju, da so nekateri tobačni izdelki manj škodljivi kot drugi. Z uvedbo enotne embalaže se odstranijo oglaševalski elementi na embalaži tobačnega izdelka, na njej pa ostanejo imena tržne znamke, različice in proizvajalca ter nekateri drugi podatki o izdelku v standardizirani pisavi, velikosti in barvi. Prva na svetu je decembra 2012 uvedla enotno embalažo

Avstralija, kjer že beležijo ugodne učinke ukrepa - pospešitev znižanja odstotka kadilcev, znižanje povprečnega števila pokajenih cigaret na dan, zmanjšanje razširjenosti kajenja med otroki in najstniki ter zvišanje starosti ob začetku kajenja med otroki in najstniki, znižanje celokupne potrošnje tobaka, zvišanje števila klicev na telefonsko številko za pomoč pri opuščanju kajenja, znižanje izdatkov gospodinjstev za tobak in znižanje izpostavljenosti otrok tobačnemu dimu v domačem bivalnem okolju. Zvišanja obsega nezakonite trgovine s tobačnimi izdelki ne beležijo. Več o ukrepu si lahko preberete v prilogi izjave.

Pomembna je ustrezna zakonska regulacija elektronskih cigaret

Predlog novega zakona vključuje tudi regulacijo elektronskih cigaret. Te vsebujejo številne zdravju škodljive snovi (rakotvorne, strupene, dražilne), večina jih vsebuje tudi nikotin, ki povzroča zasvojenost. Varnost dolgoročne uporabe elektronskih cigaret še ni znana. Tako ne moremo trditi, da so varne za zdravje. Uporabnik elektronskih cigaret je, kot nakazujejo raziskave, izpostavljen nižjim ravnam škodljivih snovi kot kadilec tobačnih izdelkov, kar zanj morda lahko pomeni nižje tveganje za zdravje, vendar pa ni znano kolikšno je znižanje tveganja. Tveganje za zdravje ob uporabi elektronske cigarete pa nikakor ni nično oziroma enako, kot če posameznik ne uporablja ničesar. To pomeni, da bi lahko uporaba elektronske cigarete pri kadilcu, ki na noben drug način ne zmore opustiti kajenja, najverjetneje znižala tveganje za zdravje, če pa elektronske cigarete uporabljajo druge skupine prebivalcev, ki ne kadijo, pa se zanje tveganje za zdravje zviša. Elektronske cigarete so kot potrošniški izdelek trenutno na voljo vsakomur, tudi mladoletnim, kar je še posebej zaskrbljujoče. Mladostništvo je ključno obdobje razvoja možganov in izpostavljenost nikotinu lahko v tem obdobju povzroči trajno škodo v procesu razvoja možganov, privede do zasvojenosti in vodi do kasnejše uporabe tobačnih izdelkov. Vse več raziskav namreč kaže, da pri mladostnikih, ki sicer najverjetneje ne bi nikoli kadili, uporaba elektronske cigarete poveča verjetnost, da bodo kasneje kadili tobačne izdelke. Pomembno je torej, da uvedemo ukrepe za preprečevanje uporabe elektronskih cigaret med prebivalci, ki ne kadijo, še posebej med otroci, najstniki in mladimi. Med te ukrepe sodijo prepoved prodaje elektronskih cigaret mladoletnim, prepoved oglaševanja, razstavljanja in promocije elektronskih cigaret ter prepoved uporabe elektronskih cigaret povsod, kjer je prepovedano kajenje tobaka. Uporaba elektronskih cigaret izpostavlja ostale prisotne osebe v zaprtih prostorih zdravju škodljivim snovem, kot so nikotin, ultra fini delci, delci drugih velikosti, nekatere težke kovine in nekatere hlapne organske spojine. Glede na to, da so elektronske cigarete novejši izdelek, trenutno ni znan učinek pasivne izpostavljenosti aerosolu elektronskih cigaret na zdravje. Trenutno pomanjkanje dokazov pa ne more biti osnova za trditve, da aerosol elektronskih cigaret ne škodi zdravju pasivno izpostavljenih. Raziskave kažejo, da je lahko raven ultra finih delcev v prostorih, kjer je prisotnih veliko uporabnikov elektronskih cigaret, celo višja kot v lokalih, kjer se kadi. Prepoved uporabe elektronskih cigaret v prostorih, kjer je prepovedano kajenje, je pomemben ukrep, saj bi sicer v prostorih, kjer smo pred desetletjem poskrbeli za čistejši zrak dovolili, da se le-ta ponovno onesnažuje z zdravju škodljivimi snovmi. Uporaba elektronskih cigaret tam, kjer je prepovedano kajenje, lahko prispeva tudi k ponovni normalizaciji kajenja in popularizaciji uporabe elektronskih cigaret med tistimi, ki ne kadijo. Iz podobnih razlogov podpiramo tudi prepoved oglaševanja, razstavljanja in promocije elektronskih

cigaret. Z navedenimi ukrepi se prepreči uporabo elektronskih cigaret med prebivalci, ki ne kadijo tobaka, še posebej otroki, najstniki in mladimi, ter pasivno izpostavljenost škodljivim snovem iz aerosola elektronskih cigaret, ne omeji pa se dostopa kadilcev do elektronskih cigaret. Te ukrepe priporoča tudi Svetovna zdravstvena organizacija. Prepoved uporabe elektronskih cigaret v zaprtih javnih prostorih so uvedle oziroma uvajajo tudi Avstrija, Madžarska, Hrvaška, Latvija, Litva, Estonija, Norveška, Finska, Malta, Belgija in Islandija. Več o elektronskih cigaretah si lahko preberete v prilogi izjave.

V predlogu zakona za javno razpravo je bil vključen tudi ukrep prepovedi kajenja v zasebnih prevoznih sredstvih v prisotnosti mladoletnih otrok. S ciljem zagotoviti čim večjo zaščito zdravja pred škodljivimi snovmi v tobačnem dimu pri tistih, ki se sami le težka zaščitijo pred njim, podpiramo, da se omenjeni ukrep ponovno vključi v zakon.

Verjamemo, da bodo predlagani zakonski ukrepi sprejeti, saj bodo prispevali k pomembnemu izboljšanju zdravja prebivalcev, zmanjšanju neenakosti v zdravju, razbremenitvi zdravstva in gospodarstva ter zvečanju blaginje tako posameznika kot družbe.

Z lepimi pozdravi,

Nacionalni inštitut za javno zdravje
prim. prof. dr. Ivan Eržen, dr. med., spec.
direktor

Klinika Golnik
izr. prof. dr. Matjaž Fležar, dr. med., spec.
direktor

Onkološki inštitut Ljubljana
Zlata Štiblar Kisić, univ. dipl. prav.
generalna direktorica

